

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1209

Kudüs Kitaplığı: 1

Tarihte Kudüs ve
Mescid-i Aksâ

Editör: Dr. Harun Dünder Karahan

Tashih: Ayşe Adan Kurt

İç Tasarım: Tuncay Avşar

Kapak Tasarımı: Yılmaz Cahit Aydın

ISBN: 978-625-4283-08-6

1. Baskı, Eylül 2023, Ankara, 3.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 17.12.2021 tarih
ve 164 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Diyanet İşleri Başkanlığı Hac ve Umre Hizmetleri Genel
Müdürlüğünün katkılarıyla oluşan bu eser,
TDV İLK SAY Kurulu tarafından yayına hazırlanmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI:

Ostim OSB Mahallesi 1256 Caddesi

No: 11 06370 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

Tarihte
Kudüs ve
Mescid-i Aksâ

İçindekiler

- 01** Kitabî Dinlerin Tarihsel Sürecinde Filistin ve Kudüs
—— Prof. Dr. Mustafa Baş
- 26** Kudüs Ziyaretinin Önemli Bir Unsuru Olarak Kudüs ve Civarındaki Peygamber Kabirlerinin Kutsal Metinlerdeki İzdüşümleri ve Dinî Geleneklere Yansımaları
—— Dr. Öğretim Üyesi Ali Gül
- 58** Yahudilikte Hac İbadeti ve Süleyman Mâbedi'nin Konumu
—— Dr. Harun Dünder Karahan
- 78** Bir Arada Yaşama Modeli Olarak Hz. Ömer'in Kudüs Fethi ve Emannâmesi
—— Doç. Dr. Halit Çil
- 93** Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd Döneminde Kudüs
—— Dr. Yasemin Sarı Cevelek
- 110** Selçukluların Kudüs Hâkimiyeti
—— Faruk Yılmaz
- 120** Memlûkler Döneminde Kudüs ve İdaresi
—— Doç. Dr. Burak Gani Erol
- 136** Osmanlı Kudüs'ünde Siyaset ve Toplum
—— Doç. Dr. Abdullah Çakmak
- 159** Kudüs'te Latin Katolik Hıristiyanlar (XIX. yy.)
—— Doç. Dr. Ahmet Türkan
- 185** Kudüs ve Çevresinde Yeni Dinî Hareketler
—— Doç. Dr. Şevket Özcan

İçindekiler

- 209** Mescid-i Aksâ İslâm Eserleri Müzesi ve İslâm Sanatları Bakımından Önemi
——— Dr. Sümeýra Ocak Ahmed
- 231** Kudüs ve Filistinlilerin Problemlerini Çözme Kapısı Olarak Türkiye'deki Arşivleri Kullanmaları (1918-1955)
——— Prof. Dr. Mustafa Güler
- 247** İlk Haremeyn Evkaf Nâzırı Mehmed Ağa'nın Kudüs'e Yönlendirdiği Vakıfları
——— Arş. Gör. Ramazan Hüseyin Biçer
- 266** XVI. Asır Kudüs Sancağı'nda Memlük Sultanlarına Ait Vakıflar
——— Dr. Mustafa Öksüz
- 283** Osmanlı Döneminde Kudüs'ün Şehir Dokusunun Korunmasına Dair Yapılan Çalışmalara Birkaç Örnek
——— Dr. Mevlüt Dede
- 304** Mağrib ve Endülüs'ün Kudüs'le Bağları: Meğâribe Mahallesi, Mushaf-ı Şerifler, Seyyahlar/Hacılar
——— Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan
- 326** el-Ayyâşî'nin Seyahatnâmesi ve XVII. Yüzyılda Kudüs ve Civarı
——— Arş. Gör. Şeyda Nur Ersöz
- 348** Rus Yazar, Seyyah Andrey Muravyov'un Gözünden Kudüs
——— Doç. Dr. Leyla Çiğdem Dalkılıç
- 375** Bulgar Hacıların Gözüyle XIX. Yüzyılda Kudüs
——— Prof. Dr. Hüseyin Mevsim
- 401** Makedonya ve Balkan Müslümanlarında Kudüs ve Mescid-i Aksâ Tasavvuru ve Önemi
——— Prof. Dr. Numan Aruç

TAKDİM

İslâm'ın önemli dinî merkezlerinden olan Kudüs, birçok peygamberin tevhid mücadelesine ev sahipliği yapmış bir şehir olmasının yanında, Müslümanların ilk kiblesi olması ve âyet ve hadislerin işareti ile de Müslümanlar nezdinde çok mümtaz ve kutsal bir şehirdir. Kible Mescidi ve Kubbetü's-Sahra başta olmak üzere içinde İslâm medeniyetine ait birçok kutsal mekânı ve yapıyı da barındıran Kudüs, aynı zamanda İslâm tarihinin canlı şahidi ve yaşayan bir vesikası niteliğindedir.

Müslümanlar 624 yılına kadar namazlarında kible olarak bu şehre yönelmişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâ sûresinin açık beyanı ile mübarek kabul edilen Kudüs şehri, İslâm'da kendisine ibadet için yolculuğa çıkılabilecek üç mescitten biri olan Mescid-i Aksâyı da bağrında barındıran aziz bir beldedir. Bu sebeple Kudüs; Mekke ve Medine'den sonra İslâm'ın üç kutsal şehrinden biri kabul edilir.

Dinî, kültürel ve stratejik konumu itibarıyla tarihî süreçte birçok farklı devletin hâkimiyeti altına giren Kudüs, semavi dinler ve diğer ülkeler açısından dünya tarihinde bir toprak parçası olmasından öte anlamlar taşımış ve önemini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Kudüs, Hz. Ömer'in fethi ile özgürleşmiş ve diğer İslâm devletlerinin hâkimiyetinde sadece Müslümanlar için değil, diğer inanç grupları için de bir arada yaşama kültürünün tüm insanlığa gösterildiği İslâm'ın dârüsselâm beldelerinden bir tanesi olmuştur.

Kudüs, üç semavi din için kutsal kabul edilmesinin yanında, kadim tarihi ile zengin bir dinî ve tarihî mirasa da sahiplik yapmaktadır. Gerek miraç hadisesinin burada

gerçekleşmesi gerekse hadis kaynaklarında zikredilmesi sebebiyle İslâm toplumları bu şehre özel bir önem atfetmişlerdir.

Bu çalışmada, İslâm'ın üç kutsal mekânından biri olan Mescid-i Aksâ ve Kudüs'ün geçirdiği tarihî süreçler detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca, seyyahların seyahat-nâmelerinde yer alan Kudüs ve Mescid-i Aksâ izlenimleri, ecdadımızın Kudüs'te gerçekleştirdiği vakıflar ve arşiv kaynaklarından elde edilen kıymetli belgelere dayalı çalışmalar da eserin önemli bir parçasıdır.

Eser, alanında uzman akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmuş ve akıcı bir üslupla yazılmıştır. Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın kadim tarihine ilişkin bilgilerin, tarihî zincir göz önünde bulundurularak doğru bir şekilde aktarılmasına özen gösterilmiştir.

Çalışmanın amacı, Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın tarihî süreçlerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktır. Bu nedenle, Kudüs ve Mescid-i Aksâ'nın tarihî geçmişi, önemli olayları, dönüşümleri ve değişimleri mümkün olduğunca detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bu eser, hem akademik literatüre katkı hem de ecdadımıza ve kadim mirasımıza saygı ve hürmet motivasyonu ile hazırlanmıştır. Kitap, "Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksâ Sempozyumu"nda sunulan tebliğlerin zenginleştirilmesi ve ihtiyaç duyulan konularda değerli akademisyenlerin makaleleriyle sundukları katkılar ile zenginleştirilerek hazırlanmıştır.

Bu mütevazı çalışma, nihai olma iddiasında olmamakla birlikte, bu alanda araştırma yapacaklar veya bilgi sahibi olmak isteyenler için faydalı bir kaynak niteliğindedir.

Öncelikle kitabımıza makaleleri ile katkı sunan yazarlarımız başta olmak üzere, eserin hazırlık aşamasından yayınlanmasına kadarki süreçte emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilmekte, eserin milletimiz nezdinde Kudüs ve Mescid-i Aksâ şuurunun artmasına vesile olmasını Cenâb-ı Hak'tan niyaz etmekteyiz.

Hac ve Umre Hizmetleri
Genel Müdürlüğü